

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
–УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

ТКАЧЕНКО НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.368.03(477)

**ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ
(МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ)**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Суми – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Державному вищому навчальному закладі —Українська академія банківської справи Національного банку України”.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України *Барановський Олександр Іванович*, Університет банківської справи Національного банку України (м. Київ), проректор з науково-дослідної та інноваційної роботи

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, заслужений діяч науки і техніки України *Базилевич Віктор Дмитрович*, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, декан економічного факультету;
доктор економічних наук, професор *Гаманкова Ольга Олексіївна*, ДВНЗ —Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана” Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, завідувач кафедри страхування;
доктор економічних наук, доцент *Козьменко Ольга Володимирівна*, ДВНЗ —Українська академія банківської справи Національного банку України”, професор кафедри менеджменту

Захист дисертації відбудеться —06” травня 2011 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 Державного вищого навчального закладу —Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного вищого навчального закладу —Українська академія банківської справи Національного банку України” за адресою: 40000, м. Суми, вул. Покровська, 9/1.

Автореферат розісланий —04” квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.М. Бурденко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ефективно функціонуючий страховий ринок є невід'ємною складовою фінансової інфраструктури країн з ринковою економікою. В умовах невизначеності та широкого спектра ризиків страхові компанії покликані надавати надійний страховий захист юридичним і фізичним особам, сприяючи їх ефективному функціонуванню та забезпечуючи їх впевненість у майбутньому. Стійкість страхових компаній є не лише важливою передумовою їх виживання, але й запорукою успішної реалізації їх місії та стратегічних цілей.

Фінансова стійкість страхових компаній є основною умовою, за допомогою якої інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення.

Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування сутності діяльності страхових компаній та забезпечення їх фінансової стійкості розглядаються у працях таких західних фахівців, як А. Банасицький, Д. Бланд, Р.-Е. Брюер, А. Вагнер, Б. Денцер, О. Еверлінг, Р. Ейсен, Е. Кембелл-Харт, Р. Курек, К. Лоу, А. Манес, А. Пфайффер, Ф. Ромейке, А. Сандстрем, К. Стівенсон, К. Хаген, П. Цвейфель та ін.

Теоретичним засадам розвитку страхового ринку і страхових компаній присвячено роботи українських і російських дослідників М. Александрової, О. Барановського, В. Базилевича, В. Бігдаша, М. Веселовського, К. Воблого, О. Вовчак, В. Гомеллі, Л. Горбач, Н. Грищенко, Є. Дюжикова, О. Залетова, Є. Коломіна, А. Кудрявцева, М. Мниха, Л. Нечипорук, С. Осадця, Л. Рейтмана, Т. Ротової, В. Сухова, К. Турбіної, Т. Федорової, В. Фурмана, В. Шахова, Я. Шумелди, Р. Юлдашева; впливу платоспроможності на фінансову стійкість страховиків – О. Гвозденка, А. Єрмошенко, І. Котлобовського, С. Кулікова, Н. Кузнецової, Л. Орланюк-Малицької, Г. Чернової; питанням рейтингової оцінки стану фінансової стійкості страхових компаній – А. Баданової, Н. Внукової, В. Дадькова, О. Козьменко, В. Корнеєва, Т. Нерсісян, О. Охріменко, Г. Піратовського, Н. Свірідової, І. Чурінової, Л. Юрченко; розробці напрямків забезпечення фінансової стійкості страховиків – О. Гаманкової, Т. Гварліані, А. Жеребка, С. Луконіна, Ю. Слепухіної, Л. Шірінян.

Проте результати проведених досліджень не можуть повною мірою задовольнити потреби теорії і практики забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. Аналіз напрацювань у цій сфері дає змогу зробити висновок про те, що дослідження концентруються переважно на окремих напрямках фінансової діяльності страхових компаній, в той час як належний синтез даних, отриманих внаслідок цих досліджень, системно не здійснюється. Залишається невпорядкованим понятійний апарат, потребує доопрацювання та систематизації визначення зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на фінансову стійкість страховиків, недостатньо опрацьовані та вимагають додаткового дослідження методологічні підходи до забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Висока значимість розробки концептуальних підходів до забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, необхідність обґрунтування шляхів

удосконалення методів оцінки фінансової стійкості та механізмів забезпечення фінансово стійкого функціонування страховиків визначили напрям дослідження. До того ж в умовах постійно змінюваного макросередовища, особливо в періоди економічних криз, проблема забезпечення фінансової стійкості страхових компаній ще більш актуалізується. Отже, важливість дослідження проблематики забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в Україні, відсутність методології її оцінки та недостатня ефективність механізмів її забезпечення зумовили вибір теми, мети, завдань та зміст дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася у межах науково-дослідних робіт: Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України» за темою «Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0107U01213), до звіту за якою увійшли пропозиції автора щодо основних напрямів вдосконалення державного регулювання діяльності страховиків; Інституту економіки та прогнозування НАН України за темою «Оцінка і забезпечення стійкості фінансових ринків України» (номер державної реєстрації 0106U005436), у межах якої автором уточнено сутність фінансової стійкості страхових компаній, розроблено практичні рекомендації щодо механізмів забезпечення фінансової стійкості страхових компаній; Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за темою «Стратегічне управління ресурсами інституціональних одиниць» (номер державної реєстрації 0110U000516), у межах якої автором обґрунтовано систему забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, запропоновано перелік та наведено авторську характеристику складових елементів, за допомогою яких досягається фінансова стійкість страховиків; Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України за темою «Небанківські фінансові установи: управління, фінанси та облік» (номер державної реєстрації 0110U000078), в рамках якої виявлено особливості формування капіталу страхових компаній, запропоновано методику дослідження структури їх капіталу; на основі ретроспективного аналізу нормативно-правового регулювання платоспроможності страхових компаній визначено переваги та недоліки чинної системи оцінки платоспроможності страховиків.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування і розвиток теоретико-методологічних засад фінансової стійкості страхових компаній, розроблення науково-методичних підходів до її оцінки та формування механізмів її забезпечення на вітчизняному страховому ринку.

Для досягнення означеної мети в роботі ставились і були вирішені такі завдання:

- з'ясувати економічну природу й уточнити сутність поняття «фінансова стійкість страхової компанії»;
- дослідити зв'язок фінансової стійкості страховиків із фінансовою стійкістю страхової системи;

- визначити типологію ризиків, які властиві діяльності страхових компаній, систематизувати ризикоутворюючі фактори та з'ясувати їх вплив на фінансову стійкість страхових компаній;
- дослідити значення фінансової стійкості страхових компаній у забезпеченні виконання страховиками суспільно визнаної ролі в економіці;
- обґрунтувати специфічні особливості забезпечення стійкості капіталуутворюючої бази та страхового портфеля страхової компанії;
- з'ясувати вплив організаційно-управлінських чинників на забезпечення фінансової стійкості страховиків;
- визначити принципи та підходи до оцінки фінансової стійкості страхових компаній, проаналізувати сучасний рівень фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та визначити ключові загрози, що спричиняють зниження її рівня в умовах фінансової кризи;
- удосконалити науково-методичні підходи до оцінки платоспроможності страхових компаній та приведення її у відповідність з міжнародними стандартами;
- удосконалити класифікацію рейтингів фінансової стійкості та науково-методичні підходи до формування таких рейтингів для вітчизняних страхових компаній;
- виявити основні напрями підвищення фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній;
- розробити рекомендації щодо формування комплексного механізму управління фінансовою стійкістю страхової компанії в рамках застосування концепції контролінгу;
- розробити та обґрунтувати науково-методичний підхід до оцінки оптимальних умов квотного та ексцедентного договорів пропорційного перестраховування;
- побудувати математичну та імітаційну моделі діяльності страхової компанії та на їх основі провести стрес-тестування фінансової стійкості страховиків.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі надання послуг страховими компаніями.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій оцінки й забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, які надають послуги з ризикових видів страхування.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є діалектичний і системний підходи до вивчення економічних і соціальних явищ. При розв'язанні поставлених у дисертаційній роботі завдань застосовувалися методи наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу, історичний та інші методи пізнання соціально-економічних явищ, об'єктів і процесів – для формулювання наукових положень і уточнення термінологічного апарату щодо фінансової стійкості страхових компаній та окремих складових і механізмів її забезпечення; економіко-статистичні методи збору та обробки інформації, зокрема вибіркового дослідження, групування, статистичного порівняння, методи теорії ймовірностей, експертних оцінок – при дослідженні структури капіталу

страхових компаній, стану і тенденцій розвитку світового й вітчизняного страхового ринків, платоспроможності українських страховиків; методи функціонального аналізу, математичної логіки, кореляційного аналізу, методи математичного та імітаційного моделювання складних систем, методи Фур'є – в процесі побудови рейтингу фінансової стійкості страхових компаній, вибору оптимальних параметрів пропорційного перестраховування та проведення стрес-тестування ризику недотримання фінансової стійкості страхової компанії.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання діяльності страхових компаній, статистичні дані Міністерства фінансів України, Держкомстату України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, матеріали Ліги страхових організацій України, інформаційно-аналітичних видань, звітні дані страхових компаній, перестрахового товариства «Swiss Re», результати досліджень вітчизняних і закордонних науковців. Емпіричною базою стали результати здійснених автором розрахунків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні і розвитку теоретико-методологічних засад забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, які здійснюють ризикове страхування. До найбільш вагомих результатів, які визначають наукову новизну дисертації, належать такі:

вперше:

- обґрунтовано концепцію забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, що базується на застосуванні методології системного дослідження об'єкта (страхової компанії), функції (здійснення статутної діяльності), процесу (забезпечення фінансової стійкості) в поєднанні з ризиками, що дозволяє побудувати конструктивну модель оцінки й забезпечення фінансової стійкості страхових компаній;
- введено у науковий термінологічний обіг і дано визначення понять:
- «фінансова стійкість страхової системи» – як такий її стан, що характеризується здатністю на належному рівні зберігати кількісні та якісні характеристики, які забезпечуються збалансованістю розподілених у часі вхідних і вихідних грошових потоків, ефективним та стійким функціонуванням страховиків і їх спроможністю динамічно розвиватися під впливом макроекономічних, політичних, правових та інших факторів, не руйнуючи сукупності взаємозв'язків, які існують між суб'єктами страхової системи, за умови наявності певного рівня єдності та координації дій страховиків, загального механізму контролю й нагляду за їх функціонуванням;
- «фінансова стабільність страхової системи» – як її здатність впродовж тривалого часу рівномірно і передбачувано розвиватися, на основі інтеграції та застосування передового досвіду за умови збереження при цьому здатності до відтворення, а також до прогресивного розвитку і якісного вдосконалення під дією налагодженого обігу грошових потоків між суб'єктами системи та за умови стійкого розвитку цих суб'єктів, здатності страхової системи успішно протидіяти й адаптуватися до негативних впливів зовнішніх і внутріш-

ніх факторів, успішно виконуючи при цьому свої основні функції, в тому числі і в стресових ситуаціях та в періоди структурних змін;

- запропоновано ідентифікацію якісних характеристик ризику недотримання фінансової стійкості страхової компанії за допомогою виокремлення таких класифікаційних ознак, як: сфера походження ризику, природа виникнення ризику, ступінь реалізації, ступінь прогнозованості, ступінь керованості, унікальність ризику, імовірність прояву ризику, локалізація джерела ризику, тривалість дії ризику, характер і обсяг очікуваних збитків;

удосконалено:

- визначення сутності поняття “фінансова стійкість страхової компанії”, що на відміну від існуючих, підкреслює значимість організації вхідних і вихідних грошових потоків, за яких страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов’язання за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників;
- комплекс характеристик, що визначають стійкість страхового портфеля, який додатково до існуючих (статистичної та структурної однорідності, рівноваги, стабільності, диверсифікованості) включає перестраховальну стійкість, гнучкість реагування на ринкову ситуацію та безпечність. Реалізація такого підходу сприятиме підвищенню ефективності формування та підтримання стійкого страхового портфеля в розумінні постійного збалансування обсягів страхової відповідальності і надходжень страхових премій за визначеною сукупністю договорів (об’єктів) страхування;
- науково-методичні підходи до оцінки платоспроможності страхових компаній на основі комплексного врахування ризиків (не тільки страхового, але й ринкового, кредитного та операційного), на які наражається в процесі діяльності страхова компанія, що дозволить надійніше контролювати ризикову позицію компаній, ефективніше управляти страховою діяльністю та забезпечувати фінансову стійкість компаній;
- класифікацію видів рейтингів фінансової стійкості з огляду на виділення таких класифікаційних ознак, як: характер і обсяг інформації, яка використовується в процесі рейтингового оцінювання (добровільний і публічний); спеціалізація діяльності страхових компаній (страхових компаній, які діють в галузі ризикового страхування; страхових компаній, які надають послуги зі страхування життя); глибина проведення аналізу (ренкінг, багатомірні списки, власне рейтинг); метод побудови (на основі бального або індексного підходу); територіальна ознака (національний та міжнародний); рівень управління (державний та недержавний); статика/динаміка (статичний та динамічний); спосіб оцінювання (експертний, бухгалтерський та змішаний). Така класифікація дозволяє систематизувати множину видів рейтингів фінансової стійкості страхових компаній та використовувати їх як інструмент контролю, аналізу, моніторингу, прогнозування й основу для планування і вироблення подальшої стратегії розвитку страховика;

- науково-методичний підхід до рейтингової оцінки фінансової стійкості страхової компанії за рахунок: а) використання неперервних на всій числовій осі функцій розрахунку числових показників, що апроксимують відповідні дискретнозначні функції з методики регулятора з метою підвищення стійкості в часі рейтингового функціоналу; б) зміни складу проміжних показників, а саме вилучення з методики регулятора зворотного показника платоспроможності та введення абсолютних показників (активи, капітал, страхові резерви) і додаткових відносних показників (достатність страхових резервів та платоспроможність). Така рейтингова оцінка задовольняє вимоги відкритості, відтворюваності результатів, корельованості з відомими рейтингами, властивостями динаміки рейтингу та його стійкості у часі;
- методологічні підходи до формування системи комплексного управління фінансовою стійкістю страхової компанії завдяки впровадженню контролінгу фінансової стійкості страхової компанії на основі визначення його основних завдань та інструментів стосовно базової ділової стратегії, маркетингу, андеррайтингу, персоналу та фінансів страховика, що дозволяє забезпечити поступальний прогресивний розвиток страхової компанії в умовах ринкового середовища, посилення конкуренції і непрогнозованого впливу на її діяльність дестабілізуючих факторів;
- сутнісну характеристику поняття “перестраховання” через систему економічних відносин між перестраховувальником і перестраховиком щодо прийняття та перерозподілу ризиків, у ході яких досягається збалансованість грошових потоків страхових компаній. При цьому в ході вказаних відносин перестраховувальник забезпечує свою фінансову стійкість, збалансованість страхового портфеля та рентабельність страхових операцій за рахунок передавання частини відповідальності за взятими зобов’язаннями перестраховикові та, в зв’язку з цим, сплачує йому страхову премію, адекватну переданим ризикам, а перестраховик, приймаючи ці ризики, забезпечує собі фінансування та дохід. Такий підхід дозволяє враховувати функціональне призначення перестраховання з метою забезпечення фінансової стійкості як для перестраховувальника, так і для перестраховика;
набули подальшого розвитку:
- трактування дефініції “страхова система”, що на відміну від існуючих, підкреслює організовану взаємодію сукупності страховиків та інших суб’єктів економічних відносин, які спільно утворюють цілісну систему, підсистемою якої є страховий ринок;
- наукові засади оцінки обсягів і структури капіталу страхових компаній, які на відміну від існуючих, передбачають розгляд структури та тенденцій нарощуваності капіталу не в цілому по ринку, а в розрізі окремих груп страховиків. Їх застосування дозволяє проводити якісне дослідження змін у структурі капіталу і здійснювати порівняння розрахунків, отриманих за різними підходами, що в цілому створює підґрунтя для характеристики ефективності забезпечення стійкості капіталотворюючої бази страховика;

- наукові підходи до формування системи індикаторів фінансової стійкості, які дозволяють кількісно оцінити ступінь ризикованості діяльності страховиків та побудови ефективної системи ризик-орієнтованого пруденційного регулювання їх діяльності з огляду на реальну оцінку ризиків, визначених з позицій впливу потенційних загроз на фінансову стійкість страховика, за рахунок виділення таких компонентів, як: моніторинг ситуації, діагностика тенденцій, сценарний аналіз, стрес-тестування та впровадження системи раннього попередження;
- обґрунтування доцільності здійснення заходів, спрямованих на активізацію ролі страхувальників в процесі споживання страхових послуг, за рахунок переходу від примітивних форм пасивного споживання до усвідомленої політики з розробки та реалізації програм страхового захисту, які відповідають інтересам споживача страхової послуги, за допомогою використання аутсорсингу збуту послуг страховиків через страхових брокерів. Такий підхід дозволяє організувати страховий захист споживачів із врахуванням їх індивідуальних запитів та інтересів;
- науково-методичний підхід до визначення оптимальних для цедента параметрів квотного та ексцедентного договорів пропорційного перестраховування, зважаючи на різний рівень виплат за договорами страхування, що дозволяє розробити алгоритм управління рівнем виплат, і відповідно фінансовою стійкістю страхових компаній за умови дотримання бажаного рівня доходності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні теоретичних висновків і практичних рекомендацій для підвищення дієвості механізмів забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України – при удосконаленні методики рейтингової оцінки стану фінансової стійкості страховиків, покращенні системи пруденційного регулювання діяльності компаній, визначенні індикаторів фінансової стійкості страховиків (довідка від 28.01.2010 № 927/37-10); Ліги страхових організацій України – при підготовці першочергових антикризових заходів щодо оздоровлення ситуації на вітчизняному страховому ринку, а також проекту Програми розвитку страхового ринку до 2015 року, у яких використано пропозиції щодо методик досліджень структури капіталу (довідка від 28.01.2010 № 1405/III-6); АТ «АХА Україна» – пропозиції щодо розробки методичних підходів до побудови ефективної системи контролінгу фінансової стійкості (довідка від 15.02.2010 № 286/01); ЗАТ «Інго Україна» – пропозиції щодо забезпечення фінансової стійкості компанії з точки зору системного підходу підтримання стійкості окремих складових – капіталоутворюючої бази, страхового портфеля, організаційної структури, регіональної мережі та ділової репутації (довідка від 12.02.2010 № 474); ВАТ «Страхова компанія «Універсальна» – науково-методичний підхід до вибору оптимальних умов квотного та ексцедентного до-

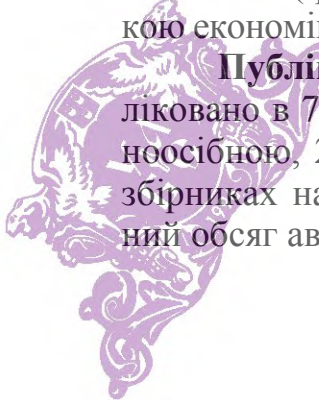
говорів пропорційного перестраховування (довідка від 29.01.2010 № 89/10-022); ЗАТ «Страхова компанія «Саламандра-Україна» – пропозиції щодо дослідження ризику недотримання фінансової стійкості на підставі моніторингу ризикоутворюючих факторів, визначення його якісних характеристик за допомогою фасетної класифікації та розгляд технології управління ризиком фінансової стійкості компанії (довідка від 26.01.2010 № 055); ЗАТ «Страхова компанія «Провідна» – пропозиції щодо застосування комплексного підходу до визначення маржі платоспроможності на основі врахування страхового, ринкового, кредитного та операційного ризиків (довідка від 29.12.2009 № 568/09).

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційного дослідження впроваджено в навчальний процес Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України при викладанні дисциплін «Страховання», «Фінанси страхових компаній», «Управління перестраховуванням» і «Менеджмент у страхових компаніях» (довідка від 03.02.2011 № 01-010/199).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою. Наукові положення, результати, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, одержані автором особисто та викладені в опублікованих працях. Особистий внесок автора у праці, опублікованій у співавторстві, вказано у списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема: міжнародних науково-практичних конференціях «Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання» (Луцьк, 2005), «Теорія і практика сучасної економіки» (Черкаси, 2005, 2006, 2008), «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (Черкаси, 2005, 2007, 2008, 2009, 2010), «Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю та аудиту у сфері надання послуг» (Тернопіль, 2005), «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків» (Черкаси, 2006, 2007, 2008, 2009), «Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави» (Луцьк, 2006), «Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період» (Хмельницький, 2006), «Стійкий розвиток економіки: стан, проблеми, перспективи» (Білорусь, Пінськ, 2009); всеукраїнських науково-практичних конференціях «Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами» (Севастополь, 2006, 2007), «Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи» (Львів, 2008), «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (Суми, 2008, 2009), «Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік» (Ірпінь, 2009), «Інноваційні моделі та механізми управління українською економікою в умовах глобалізації» (Харків, 2010).

Публікації. Основні положення та наукові результати досліджень опубліковано в 72 друкованих виданнях, у тому числі 3 монографіях, з яких 1 є одноосібною, 2 навчальні посібники; 43 статтях у фахових наукових журналах і збірниках наукових праць; 24 публікаціях тез доповідей конференцій. Загальний обсяг автора у опублікованих працях робіт складає 98,89 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний текст роботи викладено на 373 сторінках, список використаних джерел включає 463 найменування на 45 сторінках. Дисертація містить в основному тексті 32 таблиці та 59 рисунків, з них 5 таблиць та 13 рисунків займають 16 окремих сторінок. Робота має 16 додатків на 158 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі – **Теоретико-методологічні засади фінансової стійкості страхових компаній**” на основі критичного аналізу існуючих теоретичних підходів та застосування комплексного підходу удосконалено визначення сутності фінансової стійкості страхових компаній; з’ясовано взаємозв’язок фінансової стійкості страхових компаній і фінансової стійкості страхової системи; обґрунтовано чинники, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній; аргументовано значення та визначено концептуальні підходи і складові забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Виходячи з наявності достатньо великої кількості різнопланових підходів до визначення поняття – **фінансова стійкість страхових компаній**”, автором проведено їх оцінку та сформульовано власний підхід до трактування цього поняття. На думку автора, феномен фінансової стійкості окремого страховика реалізується не інакше як через постійний кругообіг коштів у межах сфери його діяльності. Складовими цього кругообігу виступають грошові надходження і грошові витрати страхових компаній. Можливі ситуації, коли прагнення швидкого розвитку і стійкості страхової компанії можуть увійти в певне протиріччя, оскільки висока динаміка розвитку іноді спостерігається на тлі погіршення фінансової стійкості, і навпаки.

Критичний аналіз та узагальнення теоретичних напрацювань дозволили сформулювати поняття – **фінансова стійкість страхової компанії**” як такий стан організації її грошових потоків (вхідних і вихідних), при якому страхова компанія здатна своєчасно та в повному обсязі виконувати зобов’язання за негативного впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. При цьому страхова компанія повинна: 1) виконувати зобов’язання впродовж визначеного часу, який іноді може виходити за межі строків дії договорів страхування; 2) забезпечувати відновлення своїх фінансових показників за будь-якого несприятливого впливу до бажаного рівня; 3) адаптуватися до постійно змінюваного ризикового середовища; 4) використовувати нові обставини й властивості для власного розвитку на основі зростання обсягів прибутку й капіталу.

Аргументовано, що фінансова стійкість окремих страховиків та фінансова стійкість страхової системи в цілому тісно взаємопов’язані та взаємозалежні. Проблематиці дослідження сутності поняття – **страхова система**” в економічній науці приділяється, на жаль, недостатньо уваги, натомість увага фокусується на понятті – **страховий ринок**”. В роботі обґрунтовано, що право на існування мають обидві дефініції. На думку автора, страхова система – це певним чином

упорядкована єдність страхових компаній та інших суб'єктів економічних відносин, які об'єднані внутрішніми зв'язками на певному проміжку часу, взаємодіють між собою та з зовнішнім середовищем, а також виконують належні їм функції, опосередковані відносинами економічного, юридичного, соціального та іншого характеру. Графічна модель страхової системи наведена на рис. 1. Водночас обґрунтовано, що страховий ринок є окремою сферою послуг та специфічних економічних взаємовідносин з приводу купівлі-продажу страхового захисту в результаті співвідношення попиту та пропозиції на основі прямих зв'язків, які виникають внаслідок укладання договорів між покупцями та продавцями або між покупцями, продавцями та виробниками в результаті чого настають передбачені чинним законодавством цивільно-правові та інші наслідки. Доведено, що поняття «страховий ринок» за своїм економічним змістом є вужчим порівняно з поняттям «страхова система». Саме тому, на думку автора, страховий ринок необхідно розглядати як підсистему страхової системи.

На основі дослідження існуючих підходів до вивчення характеру діяльності страховика, множини внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії, визначено типологію ризиків, які властиві їй діяльності, а саме: стратегічний, ринковий, страховий, операційний та інформаційний ризики. В складі страхового ризику виділено та подано характеристику таких його складових: андеррайтингова, кредитна та ліквіднісна. Доведено, що дослідження та управління ризиком недотримання фінансової стійкості, який за своєю суттю є похідним від решти ризиків, дозволяє забезпечити функціонування системи моніторингу, аналізу та оцінки ризиків страхової компанії.

Для комплексного опису ризику недотримання фінансової стійкості, первинної його ідентифікації та якісної характеристики загроз фінансово стійкому функціонуванню страховиків, запропоновано використання фасетної класифікації, де класифікована сутність змодельована за допомогою десяти фасет (сфера походження ризику, природа виникнення ризику, ступінь реалізації, ступінь прогнозованості, ступінь керованості, унікальність ризику, імовірність прояву ризику, локалізація джерела ризику, тривалість дії ризику, характер і обсяг очікуваних збитків за ризиком), відповідно до яких визначено атрибути-категорії ризику фінансової стійкості.

Обґрунтовано, що за умов фінансово стійкого функціонування страхових компаній досягаються: забезпечення підприємств, установ і організацій; соціальна спрямованість страхового захисту; субститутивність; інвестиційна орієнтованість, мобілізація вітчизняними страховиками бажаного обсягу інвестицій на міжнародних ринках капіталу; інноваційність страхових послуг; зайнятість працездатного населення; динамічність розвитку страхової системи; інтеграційна рівновага.

Сформульовано ключові умови забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: оптимальна організація (з точки зору доходів і витрат) тарифної, перестрахової, інвестиційної та фінансової політик; дотримання нормативу платоспроможності.

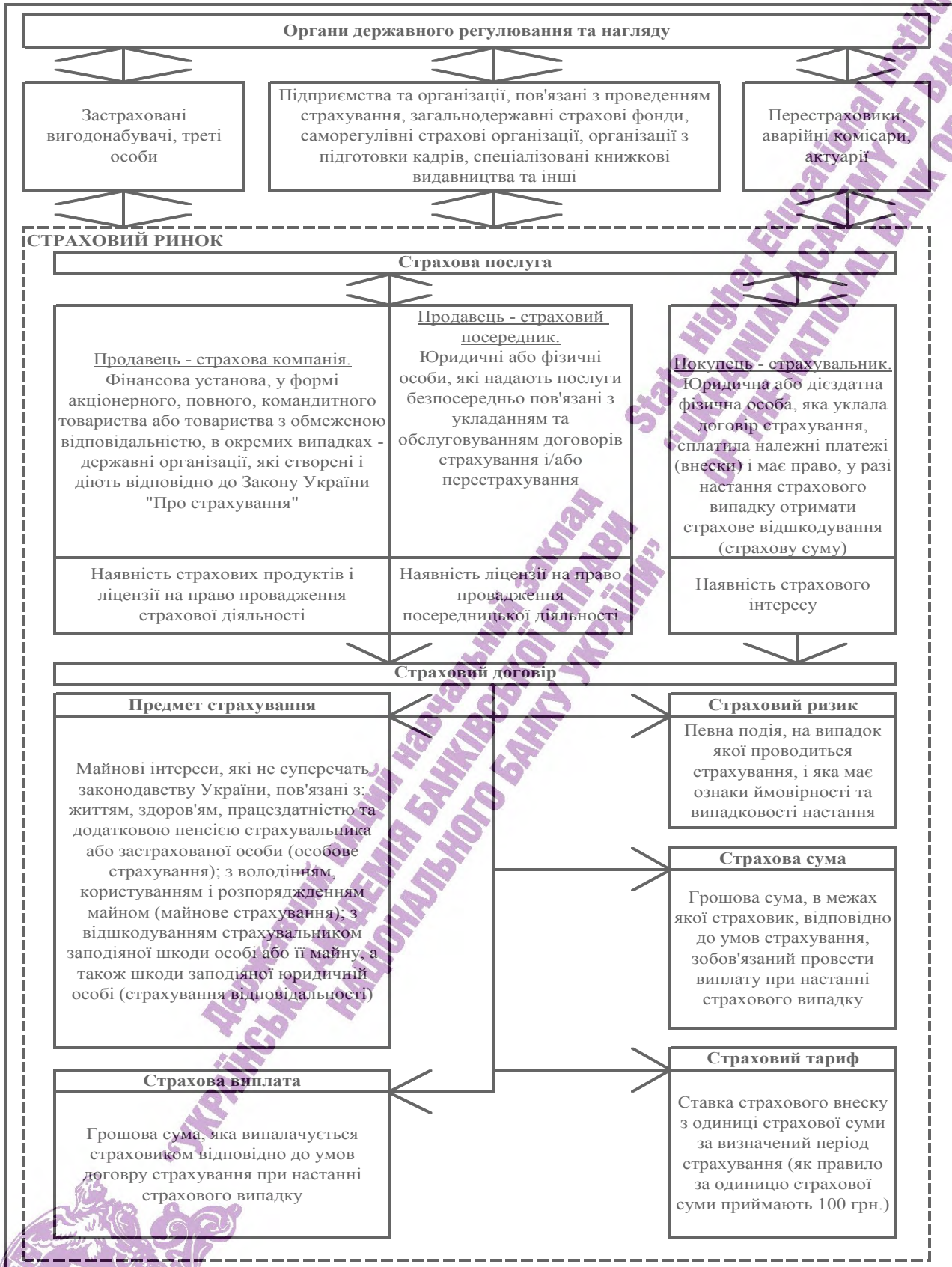

Рис. 1. Графічна модель страхової системи

У дисертації запропоновано концепцію забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, що базується на застосуванні методології системного дослідження об'єкта (страхової компанії), функції (здійснення статутної діяльності), процесу (забезпечення фінансової стійкості) з урахуванням впливу ризиків, що дозволяє побудувати конструктивну модель для розуміння підходу до оцінки й забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. З огляду на зазначене під забезпеченням фінансової стійкості автор розуміє комплексний процес підтримки її цільового рівня, що включає виявлення та систематизацію факторів, які впливають на неї, вибір показників і методів її оперативної та перспективної оцінки, постійний моніторинг змін, що відбуваються ззовні і зсередини страхової компанії, підготовку управлінських рішень на основі виявлених відхилень від цільового рівня. Враховуючи специфіку діяльності страхової компанії в контексті забезпечення фінансової стійкості, автор виділяє такі її складові, як стійкість капіталоутворюючої бази і стійкість страхового портфеля.

У другому розділі **«Формування системи забезпечення фінансової стійкості страхових компаній»** розкрито сутність й особливості забезпечення належного рівня стійкості страхових компаній за допомогою економічних та організаційно-управлінських способів.

На основі дослідження існуючих підходів до формування системи забезпечення фінансової стійкості страхових компаній встановлено, що вони реалізуються за допомогою використання економічних і організаційно-управлінських способів. Стійкість капіталоутворюючої бази забезпечується за рахунок використання різного методологічного інструментарію, чітке уявлення про який на сьогодні відсутнє, що спричиняє, з одного боку, нечітке розуміння значення цього інструментарію, а з іншого – неповноту використання його можливостей для забезпечення та підтримання фінансової стійкості страхової компанії. В дисертації сформульовано і теоретично обґрунтовано такі основні інструменти забезпечення стійкості капіталоутворюючої бази, як: капіталізація, тарифікація та резервування. Між ними існує тісний взаємозв'язок, що викликає необхідність їх оптимального поєднання та використання для досягнення поставленої мети.

Автором обґрунтовано підходи до оцінки обсягів і структури капіталу страхових компаній в розрізі їх окремих груп – великих, середніх і малих. Такі критерії ґрунтуються на трьох різних підходах формування груп компаній, що відрізняються принципами формування вибірок та способом їх поділу (повна вибірка, інтегральний поділ; стабілізована вибірка, інтегральний поділ; стабілізована вибірка, групи рівного обсягу).

Розуміння того, що забезпечення фінансової стійкості страхової компанії багато в чому залежить від стану страхового портфеля, стає сьогодні особливо актуальним, оскільки в умовах фінансово-економічної кризи саме відсутність належних методологічних основ формування та управління страховим портфелем спричиняє втрату або погіршення ринкових позицій окремих страхових компаній.

Зазначено, що поряд з існуючими характеристиками страхового портфеля (статистична та структурна однорідність, рівновага, стабільність, диверсифікова-

ність) важливу роль відіграють також і такі, як: 1) перестраховальна стійкість (відображає рівень захисту страхового портфеля від кумуляції та настання катастрофічних збитків і забезпечує збалансування страхового портфеля у якісному і кількісному відношеннях за допомогою ефективного прийняття ризиків (їх частини) у перестраховування та оптимальної їх передачі); 2) гнучкість реагування на ринкову ситуацію (швидка та адекватна реакція на зміни на ринку з метою максимізації продуктивної діяльності страховика у сегментах ринку з найвигіднішою кон'юнктурою або у суттєвому обмеженні чи відмові від діяльності у проблемних сегментах ринку); 3) безпечність страхового портфеля (належна організація страховиком системи попередження та запобігання можливим втратам, за рахунок впровадження ефективної правової та фінансової превенції, що сприятиме оптимізації фінансового результату, розвитку комплексу взаємодій між страхувальником і страховиком). Наведені характеристики дозволяють забезпечити збалансованість страхового портфеля, що, в кінцевому підсумку, позитивно позначатиметься на фінансовій стійкості страховика. Зважаючи на вищезазначене, під стійкістю страхового портфеля автор розуміє постійне балансування обсягів страхової відповідальності і надходжень страхових премій за визначеною сукупністю договорів (об'єктів) страхування, що досягається шляхом формування страхового портфеля за ознаками статистичної та структурної однорідності, рівноваги, стабільності, диверсифікованості, перестраховальної стійкості, гнучкості реагування на ринкову ситуацію та безпечності.

Наголошено, що в умовах глобалізації фінансових ринків відбувається поступова зміна стратегій фінансово-кредитних установ, в тому числі і страхових компаній. Абсолютні параметри діяльності страховика дедалі менше впливають на зміцнення його конкурентних позицій. Успіхи страховика в конкурентній боротьбі все більше залежать від наявності в організації його діяльності певних якісних переваг. До числа таких переваг автор відносить впровадження адекватних вимогам часу організаційно-управлінських способів забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, які, насамперед, базуються на побудові системи ефективного управління.

У третьому розділі — **Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості страхових компаній з урахуванням впливу ризиків**” визначено принципи, показники і методи оцінки фінансової стійкості страхових компаній; розроблено індикатори фінансової стійкості страховиків та досліджено особливості пруденційного регулювання їх діяльності; дано оцінку нормативно-правового забезпечення платоспроможності страхових компаній в Україні; з'ясовано особливості зарубіжного досвіду визначення платоспроможності страховиків та удосконалено науково-методичний підхід до оцінки платоспроможності страхових компаній на основі комплексного врахування ризиків до практики функціонування українських страховиків.

Автором наголошено, що метою пруденційного регулювання є попередження проявів фінансово нестійкої діяльності страховиків шляхом впровадження комплексного підходу до управління ризиками та розробки системи по-

казників, які дозволяють кількісно оцінити ступінь залежності страхових компаній від ризиків, на які вони наражаються в процесі здійснення страхової діяльності, а також виявлення на різних стадіях функціонування страховиків недоліків у їх діяльності з метою запобігання їх неплатоспроможності.

В роботі запропоновано індикатори фінансової стійкості страхових компаній, використання яких найбільш повно характеризуватиме стан фінансової стійкості страхових компаній на ринку з урахуванням їх потенційної уразливості до ризиків. На основі дослідження встановлено такі групи індикаторів фінансової стійкості страхових компаній: 1) індикатори, які характеризують поточну фінансову стійкість; 2) індикатори, які характеризують дохідність та прибутковість діяльності страховика; 3) індикатори, які відображають потенційну уразливість до ризиків.

Обґрунтовано, що ефективна система пруденційного регулювання має складатися з елементів (процедур), призначених для моніторингу та вимірювання великої кількості змінних. Схема організаційної складової системи пруденційного регулювання діяльності страхових компаній подана на рис. 2.

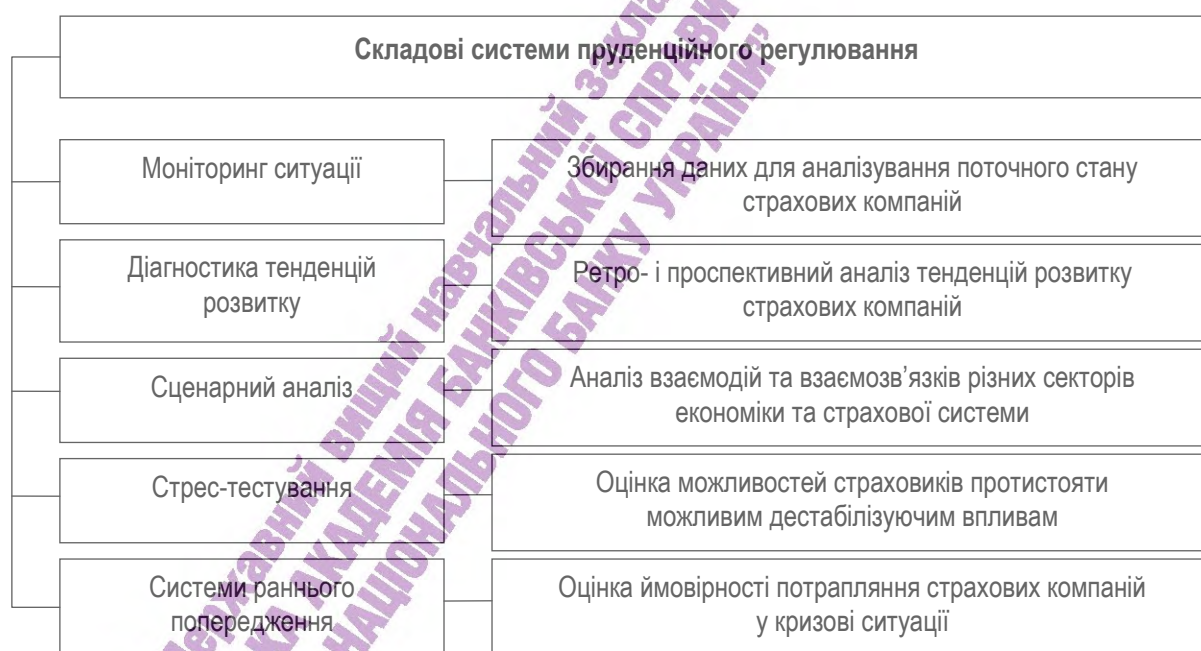

Рис. 2. Основні складові системи пруденційного регулювання діяльності страховиків

На підставі проведеного дослідження визначено, що нині в Україні повноцінно функціонує лише одна із складових системи пруденційного регулювання (моніторинг ситуації), що зумовлює її неефективність. У зв'язку з цим необхідно сприяти якомога швидшому впровадженню у повсякденну практику решти складових пруденційного регулювання, маючи на меті їх повну інтеграцію для налагодження контролю за рівнем фінансової стійкості як окремих страхових компаній, так і страхової системи України в цілому.

Автором, виходячи з наявної статистичної та аналітичної інформації по страхових компаніях з ризикового страхування, визначено розподіл страхових компаній за рівнем їх фінансової стійкості (табл. 1). Розрахунки проведено за методикою регулятора по 40 страхових компаніях. Аналіз даних, наведених в табл. 1, свідчить про негативну тенденцію переходу ряду страхових компаній із сукупності з задовільною оцінкою фінансової стійкості до сукупності з граничною та незадовільною фінансовою стійкістю, що спостерігалось впродовж 2006-2009 років.

Таблиця 1

**Вибіркові дані щодо динаміки розподілу страховиків
за результатами тестування за 2006-2009 роки***

Оцінки за результатами тестів раннього попередження	Кількість компаній із загальних видів страхування за станом на			
	01.01.2007	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010
Оцінка "1" – "стійка" (фінансові показники знаходяться на високому рівні)	1	2	1	1
Оцінка "2" – "задовільна" (відсутні серйозні проблеми, фінансові показники знаходяться на середньому рівні)	28	24	24	23
Оцінка "3" – "гранична" (фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній)	11	13	14	13
Оцінка "4" – "незадовільна" (фінансовий стан є дуже нестабільним)	0	1	1	3

*Аналіз проводився по страховим компаніям з доступними та стабільними статистичними даними.

Серед показників фінансової стійкості страховика на особливу увагу заслуговує показник платоспроможності. Враховуючи це, дослідження підходів до оцінки платоспроможності страховиків є необхідним для адекватного визначення рівня їх фінансової стійкості. Обґрунтовано, що базовим елементом державного регулювання та контролю фінансової стійкості страховиків є розрахунок показника маржі платоспроможності.

Проведений аналіз засвідчив, що на початку 2009 року головною проблемою вітчизняних страхових компаній, які надають послуги з ризикових видів страхування, стала їх недостатня платоспроможність. Це зумовлювалося негативним впливом на платоспроможність страхових компаній ряду зовнішніх факторів, більшість з яких були пов'язаними, насамперед, із погіршенням макроекономічної ситуації в умовах глобальної фінансово-економічної кризи. Разом з тим загострились і внутрішні проблеми вітчизняного страхового сектора, серед яких, на думку автора, головним є те, що діючі в Україні підходи до оцінки платоспроможності вітчизняних страхових компаній не повною мірою враховують всі ризики, властиві діяльності страховиків, і, в разі застосування методик оцінки платоспроможності, прийнятих в економічно розвинених країнах, їх результати значно відрізняться від отриманих із застосуванням вітчизняної методики. Саме тому, на думку автора, на часі удосконалення існуючих підходів

до визначення маржі платоспроможності страховиків. Дисертантом здійснена спроба адаптувати досягнення зарубіжної практики оцінювання платоспроможності страховиків, що ґрунтуються на врахуванні комплексу ризиків, до діяльності українських страхових компаній.

Виходячи з припущення, що величина зобов'язань страховика X має щільність розподілу $p(x)$, оптимальна оцінка розміру зобов'язань визначається за формулою:

$$\mu = M(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x \cdot p(x) dx, \quad (1)$$

де $M(\cdot)$ – символ математичного сподівання.

Саме на цьому рівні встановлюється величина технічних резервів.

Причиною для введення ризикової надбавки є необхідність врахування невизначеності у параметрах моделі в часових рамках, що перевищують 1 рік. Така ризикова надбавка – це нормативна маржа платоспроможності (SCR). Сума технічних резервів μ та величини SCR забезпечують рівень капіталу, що гарантує з надійністю γ платоспроможність страхової компанії (SCL) (рис. 3).

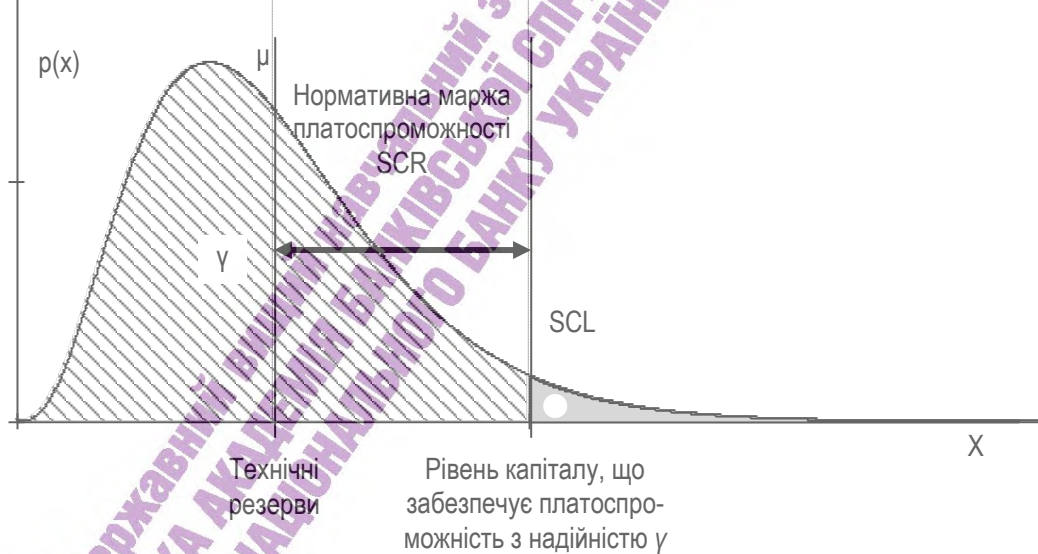

Рис. 3. Функція щільності розподілу величини страхових зобов'язань, що відображає невизначеність межі платоспроможності страховика

З урахуванням нормальної апроксимації величини X значення ризикової надбавки може бути обчислене наступним чином:

$$C = k_{\gamma} \cdot \sigma, \quad (2)$$

де k_{γ} – критична точка розподілу Стюдента при заданій надійності γ та односторонній критичній області (наприклад, $k_{0,99} = 2,33$, $k_{0,995} = 2,58$);

σ – середньоквадратичне відхилення величини зобов'язань.

Представлена в дисертації модель визначення резерву капіталу враховує такі основні ризики: страховий ризик (C_{IR}), який включає в себе гарантійний ризик, біометричний ризик та ризик відношення ціна / витрати; ринковий ризик (C_{MR}); кредитний ризик (C_{CR}), який складається з ризику кредитного дефолту, ризику концентрації та ризику перестраховування; операційний ризик (C_{OR}):

$$C_{TOT} = C_{IR} + C_{MR} + C_{CR} + C_{OR}. \quad (3)$$

З використанням запропонованого вище підходу обчислено нормативну платоспроможність окремих страхових компаній, яка базується на врахуванні комплексу ризиків. В результаті доведено, що українські страхові компанії в разі використання новітніх підходів до визначення платоспроможності повинні мати в розпорядженні значно більшу суму коштів для того, щоб визнаватися фінансово стійкими.

У четвертому розділі **“Рейтингова оцінка фінансової стійкості страхових компаній”** здійснено комплексний аналіз існуючих підходів до рейтингової оцінки діяльності страховиків та впорядковано класифікаційні ознаки рейтингів; з’ясовано особливості визначення (присвоєння) рейтингів міжнародними рейтинговими агентствами; здійснено оцінку та визначено напрями удосконалення існуючих рейтингових систем.

Встановлено теоретичну і практичну значущість класифікації рейтингів фінансової стійкості для всіх категорій зацікавлених осіб. На думку автора, класифікація рейтингів фінансової стійкості має будуватися на використанні таких критеріїв, як: характер і обсяг інформації, яка використовується в процесі рейтингового оцінювання; спеціалізація діяльності страхових компаній; глибина проведення аналізу; метод побудови; територіальна ознака; рівень управління; статика/динаміка та спосіб оцінювання.

На основі дослідження особливостей оцінки фінансової стійкості страхових компаній міжнародними рейтинговими агентствами сформульовано такі висновки: 1) система рейтингів фінансової стійкості страхових компаній у економічно розвинутих країнах сьогодні відпрацьована й містить фіксований набір показників (рейтингові агентства можуть використовувати для побудови рейтингу страховиків різну кількість і відмінні за економічною сутністю показники); 2) підсумкова оцінка подається рейтинговими агентствами переважно у буквено-символьному вигляді та оприлюднюється в засобах масової інформації; 3) підхід до присвоєння рейтингів страховим компаніям, який використовується закордонними рейтинговими агентствами, не може бути повністю застосованим у вітчизняній практиці, оскільки він не враховує специфіки сучасного етапу розвитку страхового бізнесу в Україні, відрізняється формою і змістом інформації, що надається страховими компаніями (або використовується рейтинговими агентствами) для рейтингування; 4) при проведенні рейтингової оцінки фінансової стійкості враховуються показники, які відображають усі сторони діяльності страхових компаній; 5) методики присвоєння рейтингів, як правило, є інтелектуальною власністю рейтингових агентств.

У роботі обґрунтовано, що основні проблеми, які проявляються в практиці побудови рейтингових оцінок, можна розділити на дві категорії. До першої належить помилкова побудова рейтингової системи (неправомірне її спрощення), що може бути усунено в процесі удосконалення системних методів виявлення істотних ознак, розробки способів вираження якісних ознак через сукупність кількісних показників або експертних рангів. Друга категорія помилок охоплює принципові труднощі системологічного або математичного характеру. Ці труднощі неусувні та вимагають компромісних рішень, які надають рейтинговим оцінкам умовний конвенціональний характер. При цьому вдосконалення системи визначення рейтингів можливе за рахунок застосування адаптивних, самоналагоджувальних способів їх побудови та внаслідок накопичення досвіду управління процесом визначення рейтингів за рахунок цих способів.

Автором визначено формалізовані показники, які дозволяють опосередковано підійти до оцінки рейтингових систем, а саме: відкритість, відтворюваність результатів, корельованість результатів з відомими рейтингами, властивості динаміки рейтингу та його стійкість в часі.

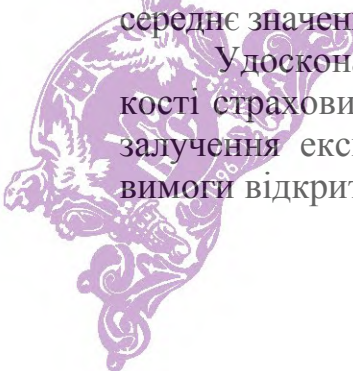
Доступними для докладного аналізу є система регулятора і система ранжування, які повністю відповідають вимогам відкритості та відтворюваності. В роботі доведено, що система регулятора за двома останніми показниками якості має дещо кращі результати, ніж система ранжування. На цій підставі удосконалено підхід до побудови рейтингу фінансової стійкості страхових компаній.

Обґрунтовано, що на стабільність рейтингу негативно впливає той факт, що множина значень фактичних показників в методиці регулятора дискретна: $\{2,3,4\}$. Тому, коли значення проміжного показника близьке до порогового, навіть незначна зміна вхідних параметрів у функції обчислення фактичного показника може вплинути на зміну фактичного параметра на 25 %. Тому в оптимізованій системі фактичні оцінки показників побудовані, виходячи з міркувань апроксимації неперервними функціями ступінчастих функцій, прийнятих в системі регулятора.

Автор пропонує здійснити порівняння відповідних функцій в оптимізованій системі та системі регулятора (рис. 4). Для прикладу наведено функції обчислення фактичних оцінок показника дебіторської заборгованості (рис. 4(а)) та показника незалежності від перестрашування (рис. 4(б)).

У роботі для визначення рейтингової оцінки фінансової стійкості страхової компанії крім показників, визначених регулятором, аналізуються і такі показники, як: активи, капітал, страхові резерви, показник достатності страхових резервів та показник платоспроможності, розрахований за чинною вітчизняною практикою. Зазначені показники перетворюються на фактичні оцінки шляхом нормування на середнє значення відповідного показника по групі вибраних компаній.

Удосконалений автором підхід до розрахунку рейтингу фінансової стійкості страхових компаній базується на доступних звітних даних та не вимагає залучення експертів для розрахунку показників, отже повністю задовольняє вимоги відкритості та відтворюваності.

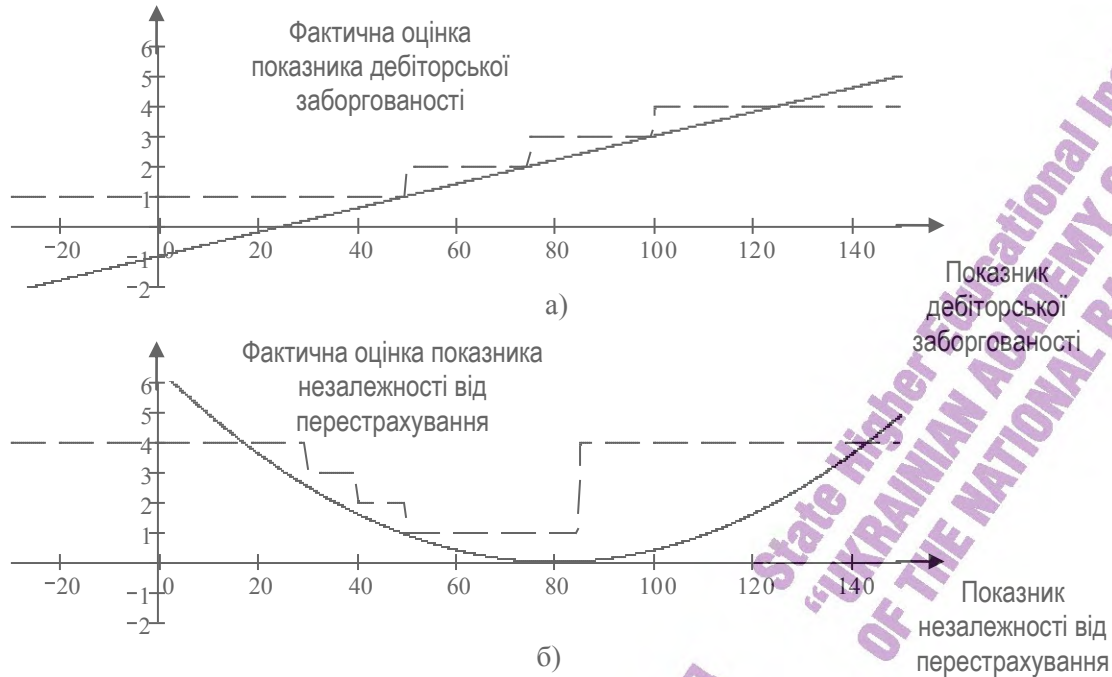

Рис. 4. Функції обчислення фактичної оцінки показників:

----- в системі регулятора; ————— в оптимізованій системі

Як з'ясовано в роботі, такий підхід має переваги перед іншими відомими і відкритими рейтинговими системами за показниками стабільності та корельованості. Крім того, він простий в реалізації, не вимагає створення спеціальних програмних засобів і може здійснюватися за допомогою типових електронних таблиць.

У п'ятому розділі — **Механізми забезпечення фінансової стійкості страхових компаній** — виділено основні механізми забезпечення фінансової стійкості страховиків; обґрунтовано необхідність застосування контролінгу фінансової стійкості; доведено необхідність удосконалення перестраховування для забезпечення фінансової стійкості страховиків; проведено стрес-тестування фінансової стійкості страхової компанії.

У роботі обґрунтовано, що механізми забезпечення фінансової стійкості страхових компаній являють собою сукупність відповідних нормативно-правових актів, економічних, організаційних, аналітично-прогностичних і управлінських заходів, важелів і стимулів, спрямованих на досягнення цієї мети.

Автором аргументовано, що для забезпечення фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та зміцнення фінансових основ національної страхової системи необхідні: удосконалення нормативно-правового забезпечення системи нагляду та контролю за діяльністю страховиків; здійснення заходів, спрямованих на підвищення рівня захисту інтересів споживачів страхових послуг; посилення дієвості заходів щодо підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

Сьогодні вкрай важливим завданням є створення ринкового механізму ефективного захисту та реалізації інтересів споживачів страхових послуг на

всіх етапах страхових відносин. Необхідністю є й здійснення заходів, спрямованих на підвищення ролі страхувальників у створенні цивілізованих «правил гри» на страховому ринку, що сприятиме його виходу із стану застою та кризи.

Доведено, що в умовах обмеженості платоспроможного попиту потенційних споживачів та з огляду на існуючу кризу довіри до страхової галузі зростає роль саме професійних страхових брокерів, як ринкових структур, найбільш пристосованих для задоволення індивідуальних потреб страхувальників. У роботі обґрунтовано, що аутсорсинг збуту страхових продуктів через страхових брокерів дозволяє страховикам вирішувати проблеми функціонування та розвитку в ринковій економіці шляхом скорочення витрат, прискорення адаптації до умов зовнішнього середовища, покращення якості пропонованих послуг, а також посилювати професійну взаємодію та взаємозв'язки між споживачами і постачальниками страхових послуг з метою більш повного використання останніми своїх ексклюзивних конкурентних переваг, що, зрештою, сприяє забезпеченню прибуткової та фінансово стійкої діяльності страховика.

Проблема забезпечення фінансової стійкості страхової компанії вимагає комплексного підходу. Автор вказує на те, що контролінг може стати тим механізмом, використання якого забезпечуватиме здійснення страховиком комплексу функцій з управління елементами його фінансової стійкості. В роботі визначено основні завдання, інструменти та запропоновано алгоритм контролінгу фінансової стійкості страхової компанії. При цьому контролінг фінансової стійкості страховика слід трактувати як особливий вид економічної та організаційно-управлінської діяльності менеджменту страхової компанії, суть якої полягає у системній координації та інтеграції різновекторних напрямів діяльності страховика з метою прийняття вірних стратегічних і оперативних управлінських рішень, вироблення альтернативних підходів до забезпечення економічного зростання та ефективного формування грошових потоків шляхом синтезу планування, прогнозування, обліку, аналізу та контролю з використанням даних єдиної комплексної інформаційної системи з метою забезпечення фінансової стійкості в поточному періоді та в перспективі, тобто поступального прогресивного розвитку страховика в умовах ринкового середовища, посилення конкуренції і непрогнозованого впливу на його діяльність дестабілізуючих факторів.

Доведено, що перестраховування необхідно визначати як систему економічних відносин між перестраховувальником і перестраховиком щодо прийняття та перерозподілу ризиків, у ході яких досягається збалансованість грошових потоків страхових компаній. При цьому в ході цих відносин перестраховувальник забезпечує свою фінансову стійкість, збалансованість страхового портфеля та рентабельність страхових операцій за рахунок передавання частини відповідальності за взятими зобов'язаннями перестраховикові та, у зв'язку з цим, сплачує останньому страхову премію, адекватну переданим ризикам, а перестраховик, приймаючи ці ризики на відповідальність, забезпечує собі фінансування та дохід. Отже, перестраховування для перестраховувальника – це, насамперед, механізм управління фінансовою стійкістю, а для перестраховика –

спосіб отримання додаткових грошових надходжень за рахунок страхування частини ризиків іншої страхової компанії.

Обґрунтовано, що підвищення ролі перестраховування в забезпеченні фінансової стійкості страхових компаній значною мірою зумовлюється вдосконаленням укладення відповідних договорів. В роботі наголошено, що цедент зацікавлений в укладанні договору перестраховування на оптимальних з його точки зору умовах. З урахуванням того, що переважна більшість договорів перестраховування укладається на пропорційній основі, в роботі запропоновано алгоритм визначення оптимальних умов квотного та ексцедентного договорів пропорційного перестраховування. Запропонована автором обчислювальна процедура уможливорює: розрахунок залежності доходу та рівня виплат від параметрів договору перестраховування; вибір оптимальних значень параметрів, виходячи з необхідного рівня виплат та умови максимізації доходів. Розглянуто такі чотири різновиди виплат за договорами страхування: 1) однаковий рівень виплат по всіх договорах; 2) рівень виплат, що залежить від страхової суми і по всіх договорах не перевищує 100 % (при цьому точка максимуму рівня виплат дорівнює $2m$, де m – середнє значення страхової суми); 3) рівень виплат, що залежить від страхової суми і по деяких договорах перевищує 100 % суми страхових премій (точка максимуму рівня виплат дорівнює $2m$); 4) рівень виплат, що залежить від страхової суми і по деяких договорах перевищує 100 % суми страхових премій (точка максимуму рівня виплат дорівнює $4m$).

Автором представлено залежності дохідності страховика від порога перестраховування b при різних рівнях виплат (рис. 5, без перестраховування —; квотне перестраховування - - -; перестраховування ексцедента сум — —).

З рис. 5 видно, що при досить однорідному характері сукупності страхових договорів щодо рівня ризику перестраховуванню без втрати дохідності можуть підлягати лише договори з надзвичайно великою страховою сумою. Якщо ж рівень виплат по деяких договорах перевищує 100 % страхових премій (рис. 5(в, г)), то за рахунок оптимального вибору параметрів перестраховування можна досягти суттєвого підвищення дохідності діяльності страховика. Особливо це стосується четвертого виду рівня виплат. Водночас, чим більше неоднорідно рівень виплат залежить від страхової суми, тим більшого ефекту в зниженні виплат, що припадають на цедента, можна досягти (рис. 6).

Наведені вище графіки ілюструють вплив параметра b (поріг перестраховування) на дохідність та загальний рівень виплат. Автор, однак, зазначає, що квотне перестраховування має два параметри: b і c_p .

Дослідження впливу зміни частки перестраховика c_p на доходи та рівень виплат щодо діяльності цедента (рис. 7, 8), автор здійснює з огляду на залежність рівня виплат від страхової суми лише по 3-му та 4-му виду договорів страхування.

З рисунків 7–8 видно, що збільшення частки перестраховика при квотному перестраховуванні дає можливість в більш широкій межі змінювати рівень

виплат та досягати вищого рівня доходів. Однак при високих рівнях c_p крутизна графіків доходності та рівня виплат суттєво збільшується.

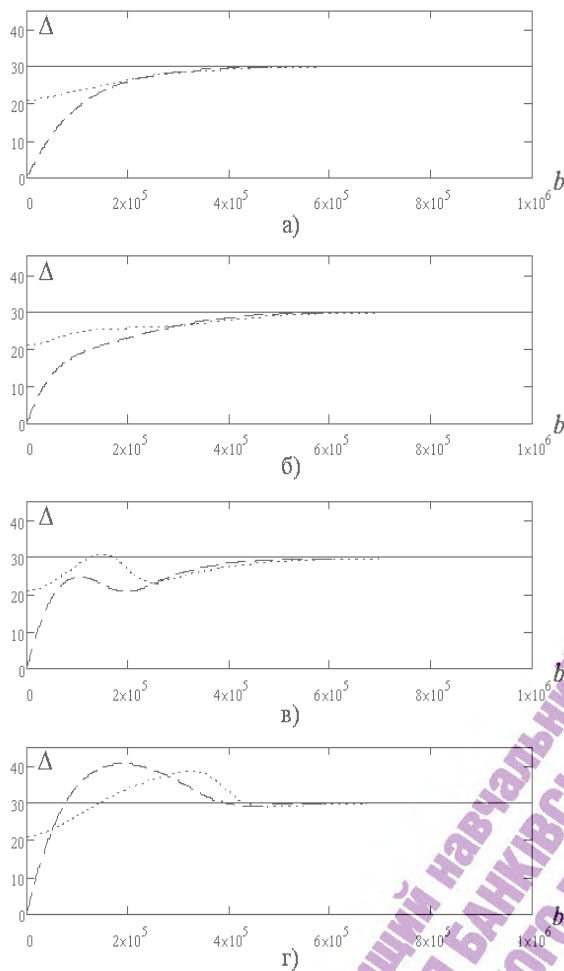

Рис. 5. Залежність доходності від порогу b : а) 1-й вид; б) 2-й вид; в) 3-й вид; г) 4-й вид рівня виплат

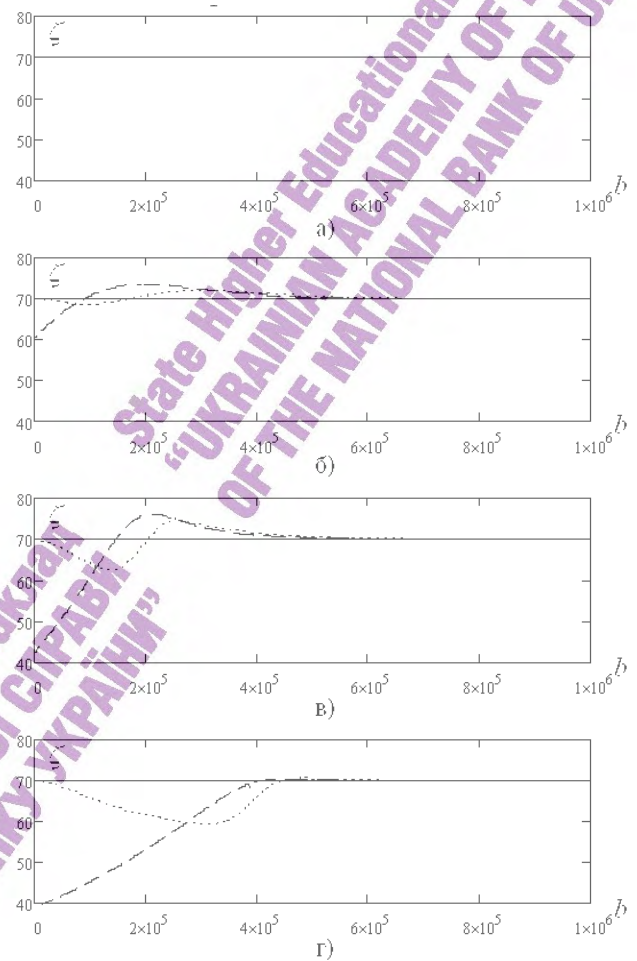

Рис. 6. Залежність рівня виплат від порогу b : а) 1-й вид; б) 2-й вид; в) 3-й вид; г) 4-й вид рівня виплат

Тому навіть незначна помилка у визначенні рівня власного утримання може призвести в цьому випадку до значних втрат доходів і підвищення рівня виплат.

Виконане дослідження довело, що перестраховування є одним із важливих механізмів управління рівнем виплат, а значить і фінансовою стійкістю страхової компанії, а вдалий вибір параметрів перестраховування дозволяє cedentu суттєво підвищити свої доходи.

У роботі побудована математична модель фінансової діяльності страхової компанії. Виходячи з отриманих даних та за допомогою розробленої імітаційної моделі проведена серія обчислювальних експериментів (стрес-тестування), що дозволила прогнозувати вплив ряду зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансову стійкість компанії.

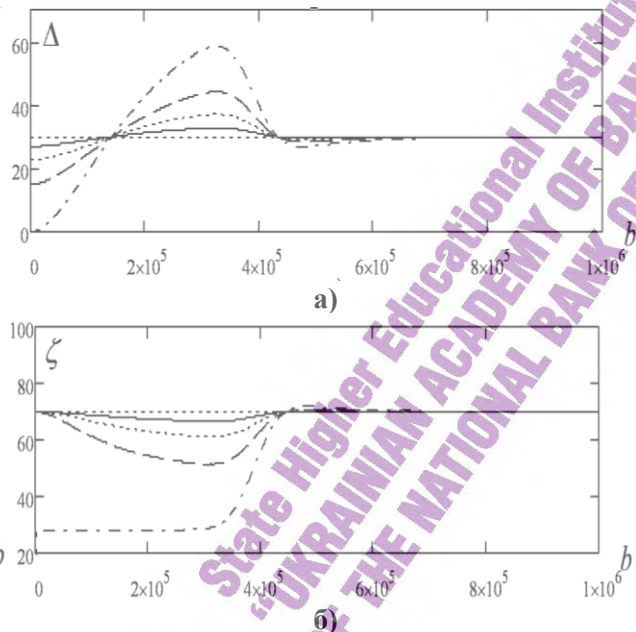
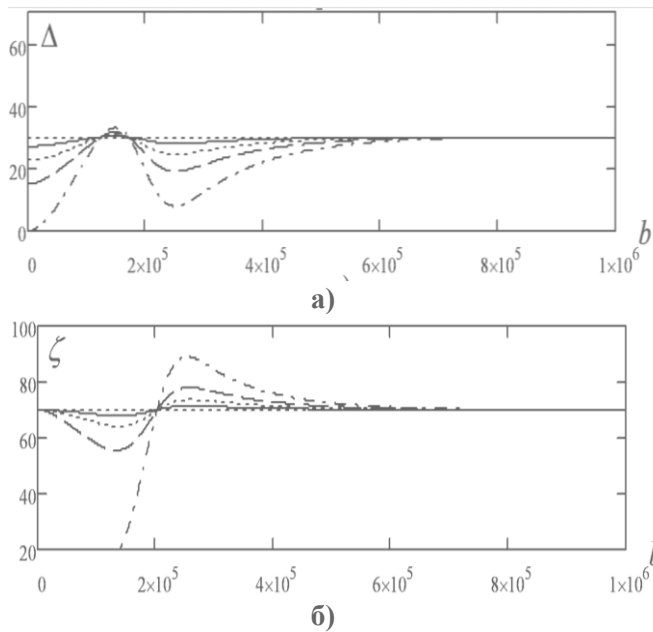

Рис. 7. Залежність доходу а) та збитковості б) для 3-го виду рівня виплат від порогу b при значеннях частки перестраховика: 10 % —, 25 % ---, 50 % ----, 100 % - - -

Рис. 8. Залежність доходу а) та збитковості б) для 4-го виду рівня виплат від порогу b при значеннях частки перестраховика: 10 % —, 25 % ---, 50 % ----, 100 % - - -

В результаті отримано висновки щодо меж стійкості компанії відносно таких параметрів, як коливання інтенсивності потоку клієнтів, зміна імовірності настання страхових випадків, зміна тарифної політики компанії та вибір оптимальних умов договорів перестрахування.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове розв'язання актуальної наукової проблеми, що полягає в розробці теоретико-методологічних положень та формалізації науково-методичних підходів до оцінки й забезпечення фінансової стійкості страхових компаній. Результати дослідження дозволили сформулювати такі основні висновки:

1. Фінансова стійкість страхових компаній є основним фактором, за допомогою якого інститут страхування може повноцінно виконувати свою багатопланову роль у процесі суспільного відтворення. Необхідність підтримання фінансової стійкості страхових компаній зумовлюється зацікавленістю держави в соціальній стабільності в суспільстві, прагненням страхувальників до швидкої і достатньої нейтралізації наслідків негативних випадкових подій, а страховиків – до зміцнення їх позицій на ринку, задоволення інтересів власників та подальшого поступового розвитку компаній.

2. Існуючі теоретико-методологічні концепції забезпечення фінансової стійкості страхових компаній є певною мірою однобічними, оскільки базуються лише на дослідженні економічних підходів її досягнення, здебільшого без врахування впливу ризиків страхової діяльності, а також без належної уваги дослідженню систем ефективного управління, що уособлюють використання адекватних

тних вимогам часу організаційно-управлінських підходів до забезпечення фінансової стійкості страховиків.

3. Аналіз існуючих теоретико-методологічних підходів до трактування сутності поняття «фінансова стійкість страхової компанії» засвідчив, що загальноприйнятий його зміст на сьогодні відсутній. На основі критичного аналізу літературних джерел удосконалено визначення сутності поняття «фінансова стійкість страхової компанії», яке на відміну від існуючих, підкреслює значимість організації вхідних і вихідних грошових потоків.

4. Одним із найважливіших чинників зростання економіки є створення та функціонування стійкої і потужної страхової системи. В економічній літературі визначення поняття «страхова система» одиничні, до того ж існуючі трактування його змісту роблять його тотожним поняттю «страховий ринок». Проведене дослідження засвідчило необхідність розмежування вищезазначених понять і на цій підставі дало змогу стверджувати, що поняття «страховий ринок» за своїм економічним змістом є вужчим від поняття «страхова система». Фінансова стійкість окремих страховиків та фінансова стійкість страхової системи в цілому тісно взаємопов'язані та взаємозалежні. Відсутність унормованих понять «фінансова стійкість страхової системи» та «фінансова стабільність страхової системи» і трактувань їх змісту зумовлює необхідність введення в зазначених понять у науковий обіг та їх чіткого тлумачення.

5. Дотримання фінансової стійкості страхових компаній неможливе без уточнення типології ризиків страхової діяльності та ризикоутворюючих факторів. У визначенні типології властивих діяльності страхових компаній ризиків велика увага має бути приділена андеррайтинговій, кредитній та ліквіднісній складовим страхового ризику страховика. Мінімізація ризику недотримання фінансової стійкості страховика і підвищення ефективності управління ним досяжні за детального аналізу відповідних ризикоутворюючих факторів і опису цього ризику на основі фасетної класифікаційної структури, що дозволяє ідентифікувати очікуваний ризик недотримання фінансової стійкості та визначати якісні характеристики, які впливають на нього.

6. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній уможливорює повноцінне виконання інститутом страхування своєї багатопланової ролі у процесі суспільного відтворення та успішне залучення страховиками інвестицій на міжнародних ринках капіталу для розширення та модернізації власного бізнесу.

7. Важливими елементами фінансової стійкості страхових компаній є стійкість капіталоутворюючої бази страховика і стійкість страхового портфеля. Існуючі в економічній літературі базові характеристики (статистична та структурна однорідність, рівновага, стабільність, диверсифікованість) страхового портфеля мають бути уточнені і доповнені такими, як перестраховальна стійкість, гнучкість реагування на ринкову ситуацію та безпечність.

8. Комплексний підхід до забезпечення фінансової стійкості страхових компаній вимагає з'ясування впливу на неї і таких організаційно-управлінських чинників, як стійкість кадрового складу, організаційно-структурна стійкість, стійкість регіональної мережі, стійкість ділової репутації, підтримання належ-

ного рівня яких досягається за допомогою впровадження адекватних вимогам часу організаційно-управлінських заходів.

9. Об'єктивність і повноцінність оцінювання фінансової стійкості страхових компаній можлива лише за чіткого визначення принципів його організації, використання досконалих методів його здійснення і розробки відповідної системи показників-індикаторів. Індикатори фінансової стійкості мають характеризувати поточну фінансову стійкість, дохідність та прибутковість діяльності страховика, а також відображати потенційну уразливість до ризиків. Зазначені індикатори повинні бути складовим елементом комплексної системи пруденційного регулювання діяльності страхових компаній, що включає також моніторинг ситуації, діагностику тенденцій, сценарний аналіз, стрес-тестування, системи раннього попередження.

10. Для підвищення рівня фінансової стійкості страхових компаній слід удосконалювати оцінку платоспроможності страховиків відповідно до основних вимог Solvency II з використанням комплексного підходу до розрахунку нормативного показника платоспроможності, що враховує як страховий, так і ринковий, кредитний та операційний ризики, на які наражається страхова компанія в процесі здійснення своєї діяльності.

11. Визначення особливостей процесу рейтингування дозволяє виділити два види страхових рейтингів залежно від об'єкта оцінювання: рейтинг фінансової стійкості та рейтинг страхових продуктів, які тісно пов'язані між собою, оскільки якісні характеристики страхових продуктів впливають на ефективність надання страхового захисту. Удосконалення класифікації різновидів рейтингів фінансової стійкості досягається за рахунок виділення таких класифікаційних ознак, як характер і обсяг інформації, яка використовується в процесі рейтингового оцінювання, спеціалізація діяльності страхових компаній, глибина проведення аналізу, метод побудови, територіальна ознака, рівень управління, статика/динаміка, спосіб оцінювання.

12. Формулювання основних показників якості пропонованої рейтингової системи – відкритість, відтворюваність результатів, корельованість результатів з відомими рейтингами, властивості динаміки рейтингу та його стійкість у часі – забезпечує удосконалення підходу до рейтингової оцінки фінансової стійкості страхових компаній за рахунок використання неперервних функцій на всій числовій осі, що апроксимують дискретнозначні функції з системи, пропонованої регулятором, та зміни складу проміжних показників.

13. В умовах фінансово-економічної кризи проявляється ряд специфічних джерел ризиків, дія яких спричиняє надзвичайно нестійкий характер процесу відтворення страхового капіталу в Україні та, як наслідок, нестабільність функціонування більшості страхових компаній, що позначається на їх неспроможності виконувати належним чином взяті на себе зобов'язання. Основними механізмами забезпечення фінансової стійкості страховиків в умовах фінансової кризи є: удосконалення нормативно-правового забезпечення системи нагляду та контролю за діяльністю страховиків; підвищення захисту інтересів споживачів страхових послуг; посилення дієвості заходів щодо підвищення конкурентоспроможності національного страхового ринку.

14. Поступова активізація ролі страхувальника в процесі споживання страхових послуг зумовлює використання аутсорсингу збуту страхових послуг через страхових брокерів, що призведе до виникнення нових моделей взаємодії учасників страхового ринку і визначить трансформацію страхової галузі. Наукова розробка та послідовна реалізація комплексу заходів, які спрямовані на реальне включення та активізацію ролі споживачів у страхових відносинах, повинна стати серцевиною модернізації вітчизняного страхування, без якої, в свою чергу, неможливо подолати застійні явища на українському страховому ринку та підвищити фінансову стійкість страхових компаній.

15. Система комплексного управління фінансовою стійкістю страхових компаній має базуватись на контролінгу фінансової стійкості страховиків, визначенні його основних завдань та інструментів стосовно базової ділової стратегії, маркетингу, андеррайтингу, персоналу та фінансів страхової компанії, що дозволяє забезпечити поступальний прогресивний розвиток страховика в умовах ринкового середовища, посилення конкуренції і непередбаченого впливу на його діяльність дестабілізуючих факторів.

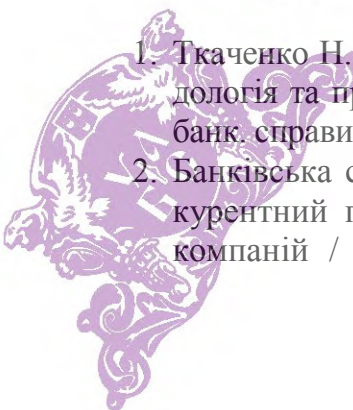
16. Комплексне трактування сутності дефініції «перестраховання» дозволяє враховувати функціональне призначення перестраховання з метою забезпечення фінансової стійкості як для перестраховальника, так і для перестраховика. Визначення оптимальних умов кватного та ексцедентного договорів пропорційного перестраховання дає змогу розробити математичну модель, яка ілюструє процедуру вибору оптимальних параметрів перестраховання, та, в разі її практичного застосування, дозволяє: по-перше, розрахувати залежність доходу та рівня виплат страховика від параметрів договору перестраховання; по-друге, вибирати оптимальні значення параметрів, виходячи з необхідного рівня виплат та умов максимізації доходів.

17. Стрес-тестування фінансової стійкості страхової компанії слід здійснювати на основі математичної моделі її діяльності, яка задовольняє вимоги: адекватного відтворення основних параметрів функціонування страхової компанії (інтенсивність потоків страхових платежів і виплат страхових відшкодувань тощо); врахування стохастичного характеру процесів страхування; гнучкого керування параметрами моделі, що описують поведінку компанії (тарифна політика, розподіл прибутку, виплата дивідендів, процес перестраховання тощо); можливості впливати на інтенсивність потоків; придатності до алгоритмізації та побудови обчислювальної імітаційної моделі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії

1. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика [Текст] : монографія / Н. В. Ткаченко; Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – Черкаси : «Черкаський ЦНТЕГ», 2009. – 570 с. (31,5 друк. арк.).
2. Банківська система України в Європейському контексті : генеза, структура, конкурентний потенціал монографія / Ткаченко Н.В. Взаємодія банків і страхових компаній / Н.В. Ткаченко ; за ред. д-ра екон. наук Р. Ф. Пустовійта. – К. :

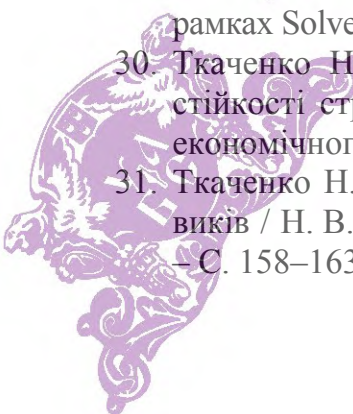
УБС НБУ, 2009. – С. 172–180. *Особистий внесок*: визначено особливості та причини підвищеного інтересу між вітчизняними страховими компаніями та банками (0,25 друк. арк.).

3. Стійкість фінансових ринків України та механізми її забезпечення / [О. І. Барановський, В. Г. Барановська, Н. В. Ткаченко та ін.]; за ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2010. – 492 с. *Особистий внесок*: обґрунтовано теоретичні передумови забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, здійснено моніторинг діяльності вітчизняних страховиків та проаналізовано напрями забезпечення фінансової стійкості страхових компаній і страхової системи (4,15 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях

4. Ткаченко Н. В. Технології продажу страхових послуг / Н. В. Ткаченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 13. – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – С. 149–154.
5. Ткаченко Н. В. Місце України на Європейському страховому ринку / Н. В. Ткаченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 14. – Черкаси : ЧДТУ, 2005. – С. 27–34.
6. Ткаченко Н. В. Управління грошовими потоками страхового підприємства / Н. В. Ткаченко // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 209: в 4 т. Том 2. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – С. 319–324.
7. Ткаченко Н. В. Аналіз ефективності функціонування страхового ринку України / Н. В. Ткаченко // Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 211: в 4 т. Том 4. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – С. 1190–1200.
8. Ткаченко Н. В. Стійкість персоналу в контексті забезпечення фінансової стійкості страхової компанії / Н. В. Ткаченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: економічні науки. Випуск 17. – Черкаси : ЧДТУ, 2007. – С. 302–309.
9. Ткаченко Н. В. Забезпечення організаційно-структурної стійкості страховика / Н. В. Ткаченко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2007. – № 1. – С. 94–101.
10. Ткаченко Н. В. Уточнення суті перестраховування з позицій забезпечення фінансової стійкості страховика / Н. В. Ткаченко // Фінансова система України. Збірник наукових праць. – Острог: Видавництво НаУ «Острозька академія», 2007. – Вип. 9 – Ч. 4. – С. 292–303.
11. Ткаченко Н. В. Розвиток перестраховування як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 118–123.
12. Ткаченко Н. В. Модернізація обов'язкового страхування у світлі європейської інтеграції / Н. В. Ткаченко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2007. – № 4. – С. 186–192.
13. Ткаченко Н. В. Вплив іноземного капіталу на розвиток страхової системи України / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 6. – С. 115–121.
14. Ткаченко Н. В. Оптимізація параметрів перестраховування / Н. В. Ткаченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. – № 4. – С. 52–64.
15. Ткаченко Н. В. Дослідження змін у структурі капіталу страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Банківська справа. – 2007. – № 4. – С. 89–94; № 5. – С. 65–73.

16. Ткаченко Н. В. Капіталізація як фактор укріплення фінансової стійкості страхової компанії / Н. В. Ткаченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 1. – С. 136–141.
17. Ткаченко Н. В. Роль актуарних технологій в умовах переходу до Solvency II / Н. В. Ткаченко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. Т. 1. – Хмельницький : ХНУ, 2008. – № 5. – С. 109–115.
18. Ткаченко Н. В. Міжнародні рейтингові агентства в системі оцінки фінансової стійкості страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 95–105.
19. Ткаченко Н. В. Сучасний стан оцінки платоспроможності страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 1(6). Харківський інститут банківської справи. – 2009. – С. 101–110.
20. Ткаченко Н. В. Організації омбудсмена в забезпеченні фінансової стійкості страхового ринку / Н. В. Ткаченко // Науковий вісник Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка — «Економіка і регіон». – 2009. – № 1 (20). – С. 195–199.
21. Ткаченко Н. В. Підходи до класифікації та управління ризиком фінансової стійкості страхової компанії / Н. В. Ткаченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ). – 2009. – № 3(6). – С. 227–231.
22. Ткаченко Н. В. Умови та складові забезпечення фінансової стійкості страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. Випуск 2(7). – Харківський інститут банківської справи. – 2009. – С. 59–63.
23. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній : теоретичні підходи / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.
24. Ткаченко Н. В. Особливості діяльності рейтингових агентств в галузі страхування / Н. В. Ткаченко // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 2(27). – С. 103–108.
25. Ткаченко Н. В. Особливості забезпечення стійкості капіталоутворюючої бази страховика / Н. В. Ткаченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2009. – № 4. – С. 7–19.
26. Ткаченко Н. В. Рейтинг фінансової стійкості страхових компаній та основні підходи до його класифікації / Н. В. Ткаченко // Світ фінансів. – 2009. – № 4(21) – С. 182–190.
27. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах глобалізації / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2010. – № 3. – С. 82–91.
28. Ткаченко Н. В. Дискусійні питання страхування / Н. В. Ткаченко // Світ фінансів. – 2010. – № 2. – С. 126–135.
29. Ткаченко Н. В. Новітні підходи до оцінки платоспроможності страхових компаній в рамках Solvency II / Н. В. Ткаченко // Банківська справа. – 2010. – № 4. – С. 62–71.
30. Ткаченко Н. В. Удосконалення методики рейтингової оцінки стану фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 2. – С. 48–60.
31. Ткаченко Н. В. До питання про функції та принципи рейтингової оцінки страховиків / Н. В. Ткаченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 6. – С. 158–163.

32. Ткаченко Н. В. Оцінка платоспроможності страховиків на основі комплексного врахування ризиків / Н. В. Ткаченко // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 1(26). – С. 141–153.
33. Ткаченко Н. В. Ризики діяльності страхових компаній: теоретичний аспект / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2010. – №7. – С. 84–92.

Навчально-методичні публікації

34. Ткаченко Н. В. Страхування. Навчальний посібник / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – 376 с.
35. Ткаченко Н. В. Страхування. Практикум : навчальний посібник / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – 270 с.

Тези доповідей на конференціях

36. Ткаченко Н. В. Страховий фонд страховика як метод зниження ризиків суб'єктів господарювання / Н. В. Ткаченко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитне стимулювання економічного зростання». – Луцьк, 3-5 червня 2005 р. – Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 2005 р. – С. 43–45.
37. Ткаченко Н. В. Необхідність стандартизації методів визначення рейтингу страхових компаній / Н. В. Ткаченко // Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами». Севастополь, 6-9 вересня. – Севастополь : Вид-во СевНТУ, 2006. – С. 31–34.
38. Ткаченко Н. В. Інтеграція банків і страхових компаній як спосіб забезпечення їх конкурентних переваг та стійкості / Н. В. Ткаченко // Міжнародна науково-практична конференція «Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків». 18-20 жовтня 2006 р. – Черкаси : ЧБІ УАБС НБУ, 2006. – С. 85–87.
39. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страховика – об'єкт зацікавленості учасників страхування / Н. В. Ткаченко // Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи функціонування інноваційної системи держави в умовах глобалізації». – Луцьк, Волинський державний університет ім. Лесі Українки, 27–28 вересня 2007 р. – С. 141–143.
40. Ткаченко Н. В. Стійкість страхування в єдиній глобальній фінансовій системі / Н. В. Ткаченко // IV Міжнародна науково-практична конференція «Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період», м. Хмельницький, 19–21 жовтня 2006 р. – С. 77–79.
41. Ткаченко Н. В. Андеррайтинг страхового портфеля страховика / Н. В. Ткаченко // Банківська система України в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 листопада 2007 р. – Черкаси : ЧБС УБС НБУ, 2007. – С. 160–162.
42. Ткаченко Н. В. Стрес-тести у системі управління страховою компанією / Н. В. Ткаченко // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Блік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю». – Черкаси, 16–18 квітня 2008 р. – Черкаський державний технологічний університет, 2008 р. – С. 237–239.
43. Ткаченко Н. В. Роль перестрахової діяльності в розвитку вітчизняного страхування / Н. В. Ткаченко // IX Міжнародна науково-практична конференція «Теорія і практика сучасної економіки». – Черкаси, ЧДТУ, 24–26 вересня 2008 р. – С. 120–123.

44. Ткаченко Н. В. Зарубіжний досвід використання рейтингових агенцій перестраховими компаніями / Н. В. Ткаченко // IV Всеукраїнська науково-практична конференція —Розвиток фінансово-кредитної системи України: здобутки, проблеми, перспективи”. Львів, ЛІБС УБС (м. Київ) НБУ, 23–24 жовтня 2008 р. – С. 25–27.
45. Ткаченко Н. В. Розвиток інформаційних технологій як один з вирішальних чинників підтримання стійкості страхових компаній / Н. В. Ткаченко // XI Всеукраїнська науково-практична конференція —Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України”. Суми, ДВНЗ —Українська академія банківської справи НБУ”, 30–31 жовтня 2008 р. – С. 112–114.
46. Ткаченко Н. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній як шлях підвищення їх конкурентоздатності / Н. В. Ткаченко // Фінансова сфера та її роль у зростанні конкурентних переваг національних економік: матеріали науково-практичної конференції. – Ч. I. – Ірпінь : Національний університет ДПС України, 2009. – С. 535–538.
47. Ткаченко Н. В. Про принципи управління фінансовою стійкістю страхових компаній в умовах нестабільності / Н. В. Ткаченко // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы : материалы Третьей международной научно-практической конференции, УО —Полеский государственный университет”, г. Пинск, 23-25 апреля 2009 г. / Национальный банк Республики Беларусь [и др.]. – Пинск : ПолесГУ. – С. 109–110.
48. Ткаченко Н. В. Взаємозв'язок факторів і показників фінансової стійкості страховика / Н. В. Ткаченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : збірник тез доповідей XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (12–13 листопада 2009 р.) : у 2 т. / Державний вищий навчальний заклад —Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ —УАБС НБУ”, 2009. – Т. 1. – С. 116–117.
49. Ткаченко Н. В. Класифікація методик проведення стрес-тестування / Н. В. Ткаченко // Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю [Текст] : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції: Черкаси, 14–16 квітня 2010 р. : У двох томах / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т; відповід. ред. В. М. Яценко. – Черкаси : ЧДТУ, 2010. – Том II. – С. 158–160.

АНОТАЦІЯ

Ткаченко Н.В. Фінансова стійкість страхових компаній (методологія оцінки та механізми забезпечення). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Державний вищий навчальний заклад —Українська академія банківської справи Національного банку України”, Суми, 2011.

У дисертації обґрунтовано теоретико-методологічні засади забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, які здійснюють ризикове страхування, шляхом розвитку методології її оцінки та механізмів забезпечення.

Обґрунтовано концепцію забезпечення фінансової стійкості страхових компаній, що базується на застосуванні методології системного дослідження

об'єкта (страхової компанії), функції (здійснення статутної діяльності), процесу (забезпечення фінансової стійкості) в поєднанні з ризиками, що дозволяє побудувати конструктивну модель для розуміння цілого, в нашому випадку підходу до оцінки й забезпечення фінансової стійкості страхових компаній.

Розкрито типологію ризиків, які властиві діяльності страховиків, систематизовано ризикоутворюючі фактори та запропоновано ідентифікацію якісних характеристик ризику недотримання фінансової стійкості страхових компаній. Запропоновано індикатори фінансової стійкості, які дозволяють кількісно оцінити ступінь ризикованості діяльності страховиків та визначено складові системи ризик-орієнтованого пруденційного регулювання їх діяльності з огляду на реальну оцінку ризиків. Визначено основні механізми забезпечення фінансової стійкості в умовах кризи; сформульовано комплексний механізм управління фінансовою стійкістю страхових компаній завдяки застосуванню концепції контролінгу; розроблено підходи до підвищення ролі перестраховання в забезпеченні фінансової стійкості страховиків; побудовано математичну та імітаційну моделі діяльності страхової компанії та на їх основі проведено стрес-тестування ризику недотримання фінансової стійкості страхової компанії.

Ключові слова: страхова компанія, страхова система, фінансова стійкість, ризик недотримання фінансової стійкості, страховий портфель, платоспроможність страховиків, рейтинг фінансової стійкості, контролінг, перестраховання.

АННОТАЦИЯ

Ткаченко Н.В. Финансовая устойчивость страховых компаний (методология оценки и механизмы обеспечения). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – Деньги, финансы и кредит. – Государственное высшее учебное заведение – Украинская академия банковского дела Национального банка Украины”, Сумы, 2011.

В диссертации обоснованно теоретико-методологические основы обеспечения финансовой устойчивости страховых компаний, осуществляющих рисковое страхование, за счет развития методологии ее оценки и механизмов обеспечения.

Обоснована концепция обеспечения финансовой устойчивости страховых компаний, базирующаяся на применении методологии системного исследования объекта (страховой компании), функции (осуществление уставной деятельности), процесса (обеспечение финансовой устойчивости) в сочетании с рисками, что позволяет построить конструктивную модель для понимания целого, в нашем случае подхода к оценке и обеспечению финансовой устойчивости страховых компаний.

Выявлена экономическая природа и уточнена сущность понятия –финансовая устойчивость страховых компаний”. Определена типология рисков, собственных деятельности страховщиков, систематизированы рискообразующие факторы, предложена идентификация качественных характеристик риска несо-

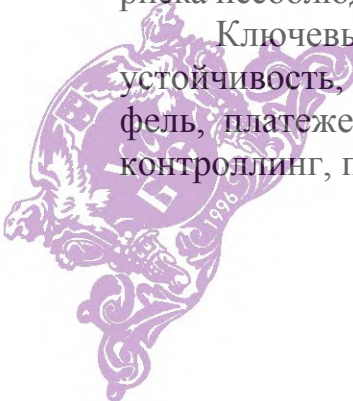
блюдения финансовой устойчивости страховыми компаниями с помощью факетной классификации.

Предложен перечень и сформулирована характеристика составляющих элементов, с помощью которых достигается финансовая устойчивость страховщиков.

Введены в научный терминологический оборот и даны определения понятий: «финансовая устойчивость страховой системы» – как ее состояние, характеризующееся способностью на должном уровне сохранять количественные и качественные характеристики, обеспечиваемые сбалансированностью распределенных во времени входящих и исходящих денежных потоков, эффективным и устойчивым функционированием страховщиков и их способностью динамично развиваться под влиянием макроэкономических, политических, правовых и других факторов, не разрушая совокупности взаимосвязей, существующих между элементами страховой системы, при условии наличия определенного уровня единства и координации действий страховщиков, единого механизма контроля и надзора за их функционированием; «финансовая стабильность страховой системы» – как ее способность в течение длительного времени равномерно и предсказуемо развиваться, на основе интеграции и применения передового опыта, сохраняя при этом способности к восстановлению, а также к прогрессивному развитию и качественному совершенствованию под действием налаженного обращения денежных потоков между элементами страховой системы и при условии устойчивого развития этих элементов, способности страховой системы успешно противодействовать и адаптироваться к негативным влияниям внешних и внутренних факторов, успешно выполняя при этом свои основные функции, в том числе, и в стрессовых ситуациях и в периоды структурных изменений.

Предложены индикаторы финансовой устойчивости, позволяющие количественно оценить степень рискованности деятельности страховщиков и определены составляющие элементы системы риск-ориентированного пруденциального регулирования их деятельности с учетом реальной оценки рисков. Определены основные механизмы обеспечения финансовой устойчивости в условиях кризиса, сформулирован комплексный механизм управления финансовой устойчивостью страховых компаний на основе концепции контроллинга; разработаны подходы к повышению роли перестрахования в обеспечении финансовой устойчивости страховщиков; построены математическая и имитационная модели деятельности страховой компании и на их основе проведено стресс-тестирование риска несоблюдения финансовой устойчивости страховой компанией.

Ключевые слова: страховая компания, страховая система, финансовая устойчивость, риск несоблюдения финансовой устойчивости, страховой портфель, платежеспособность страховщиков, рейтинг финансовой устойчивости, контроллинг, перестрахование.

SUMMARY

Tkachenko N.V. Financial soundness of insurance companies (assessment methods and provision mechanism). – Manuscript.

Dissertation for the acquisition of the scientific degree of Doctor of Economic Sciences in the speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – State Higher Educational Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”, Sumy, 2011.

The dissertation studies the theoretical and methodical foundations for the provision of financial soundness of insurance companies, which insure risks by developing its assessment methods and provision mechanisms.

It substantiates the conception for the provision of financial soundness of insurance companies, which is based on the methodology of the systematic research of an object (insurance company), function (insurance services), process (provision of financial soundness) combined with the risks, which makes it possible to build up a constructive model for the understanding of approaches to the assessment and provision of insurance companies' financial soundness.

The dissertation discloses the typology of risks peculiar to the insurers' activity, classifies the risk-forming factors and offers the identification of qualitative characteristics of the risk of ignoring the financial soundness of insurance companies. It also offers the indicators of financial soundness, which make possible the qualitative assessment of the risk levels of insurers' activity and determines the components of the system of risk-based prudential regulation of their activity considering the real assessment of risks. It defines the main mechanisms for the provision of financial soundness in crisis conditions; it forms a complex mechanism for the management of insurance companies' financial soundness through the use of the controlling conception; it develops approaches to increasing the role of reinsurance in providing the financial soundness of insurers; it gives the mathematical and imitating models of the insurance companies' activity and, on their basis, the stress tests for the risk of ignoring the financial soundness of insurance companies.

Key words: insurance company, insurance system, financial soundness, risk of ignoring the financial soundness, insurance portfolio, financial solvency of insurers, rating of financial soundness, controlling, reinsurance.

State Higher Educational Institution
"UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE"

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук, професор
С.М. Козьменко

Підписано до друку 31.03.2011.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 1,9.
Гарнітура Times. Тираж 120 пр.

Державний вищий навчальний заклад
—Українська академія банківської справи
Національного банку України”

40000, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 3160 від 10.04.2008

